

Juryrapport

Uitreiking BNG Bank Literatuurprijs 2018

Amstelkerk, 10 januari 2019

Geachte aanwezigen,

Een woord van troost, dat om mee te beginnen; het vorig jaar nomineerde de jury van de BNG Bank Literatuurprijs drie namen van wie wij het hele daaropvolgende jaar door veel zouden blijven horen: Marjolijn van Heemstra, die de prijs won, Arjen van Veelen, die zich zou ontpoppen tot een waar verzamelaar van nominaties, en Murat Isik, die een paar maanden later de Libris Literatuur Prijs zou winnen.

Anders gezegd: er waren vorig jaar geen verliezers, maar slechts potentiële winnaars. Dát is ook precies wat deze jury beoogt, met het nomineren van drie schrijvers die onder de veertig jaar zijn, en van wie meer dan één titel is verschenen. Schrijvers die in ontwikkeling zijn, voorbij het punt van de eerste schreden in de literaire arena, maar nog vóór de status van coryfee of blasé BN'er bereikt te hebben. Het is misschien wel de mooiste periode in een carrière; je wéét inmiddels dat je het kan, en dat je een uitgever en een redacteur hebt, en tegelijk word je nog niet door iedereen op de vingers gekeken.

Ook voor de jury is dit een dankbare periode: deze auteurs laten zich namelijk nog ontdekken, ze kunnen een aanbeveling of aanmoediging gebruiken, en een blik op de lijst met winnaars uit het verleden leert, dat ze allemaal noest verder hebben gebouwd aan een oeuvre. Dat laatste is natuurlijk niet de verdienste van de BNG Bank Literatuurprijs, maar anderzijds kan het geen toeval zijn dat de verkozen talenten zich na hun bekroning stuk voor stuk verder hebben ontwikkeld.

We zeggen dit niet om onszelf op de borst te kloppen, maar om de veelgehoorde klacht te ontzenuwen, dat auteurs vandaag de dag tegenwoordig óf piepjong en nagelnieuw moet zijn, óf reeds gevestigd en bekend, om de aandacht van media en prijzen te trekken. Hier zijn ze dus, de schrijvers om in de gaten te houden, drie belezen en bevlogen auteurs die we graag onder uw aandacht brengen. En met 'we', doel ik op de leden van de jury, te weten Jacqueline Bel, Arjan Peters en Arie Storm, wier voorzitter ik mocht zijn, en dat was me ook dit jaar weer een onuitsprekelijk genoegen. Na een aantal enerverende discussies, die werden afgeluisterd en soms luidkeels samengevat door papegaai Elvis, stamgast van onze vergaderlocatie, de Eerste Klas restauratie van het Centraal Station te Amsterdam, selecteerden we de volgende titels.

Voor het gemak maar in alfabetische volgorde op naam van de auteur.

Merijn de Boer, *De geur van miljoenen* (uitgeverij Querido)

Merijn de Boer weet de lezer in zijn verhalenbundel *De geur van miljoenen* telkens te verrassen. Niet alleen door zijn rake, vaak geestige formuleringen, de intertekstuele verwijzingen naar Gogol, Proust en Nabokov, maar ook door de keuze van zijn hoofdpersonen: ex-corpsballen, ‘Monsieur l’ambassadeur’, een dubbelganger of een preparateur en de soms bizarre situaties waarin zij terecht komen.

Zo krijgt Wafelbakker in het gelijknamige verhaal een uitnodiging om aanwezig te zijn bij de begrafenis van een oud-collega die hem zijn hele leven gehaat heeft. Bij het afscheid worden de schaarse aanwezigen in een afscheidsbrief één voor één beledigd: ‘Ja, Allard, daar zit je dan. Met je kuttekop.’ Wafelbakker blijft echter gespaard, al wacht hem een andere surprise.

Krasse burenen verhaalt over een preparateur die er belang bij heeft dat zijn bejaarde burenen blijven leven en er uiteindelijk op eigen wijze voor zorgt dat ze het eeuwige leven krijgen.

Uit liefde voor Vestdijk beschrijft de ervaringen van iemand die een advertentie plaatst om ‘samen Vestdijk te lezen’. De meeste brieven-schrijvers denken dat het om een contactadvertentie gaat, wat reacties oplevert als ‘mag ik je Ina Damman noemen?’

De auteur zet de lezer regelmatig op het verkeerde been: personages blijken anders te zijn dan ze zich aanvankelijk presenteren. Vaak zijn de onderlinge verhoudingen moeizaam en stekelig, maar ook de zoektocht naar vriendschap en menselijk contact is een terugkerend motief in de bundel. De verhalen zijn soms melancholisch, belichten verloren dromen, personages die in een verkeerd leven terecht zijn gekomen.

Zo eindigt het slotverhaal als volgt. ‘Hij groette afwezig de doorman en nam de lift naar boven, naar zijn dure appartement zonder boeken of schilderijen. Geen liefde, dacht hij. Geen vriendschappen van betekenis, Geen verdieping. Wel rijk. Wel een carrière. Wel aanzien. Wel een huis in Brooklyn Heights.’

In zijn bundel laat De Boer zien dat hij niet alleen een getalenteerd romanschrijver is, maar ook een meester in het complexe genre van de short story.

Bertram Koeleman, *Het wikkelhart* (uitgeverij AtlasContact)

In de roman *Het wikkelhart* van Bertram Koeleman belandt een schrijver met de omineuze bijnaam Dom (van Dominic), van de ene crisis in de volgende. Zijn leven mondt uit in één lang writer’s block. In de eerste zinnen zoekt hij nog naar hoe je dat aanpakt, schrijven: ‘Hoe zou je het voorbijsnellende

landschap beschrijven? De snelheid van de trein, hoe maakte die zich voelbaar in de coupé? Welke kleur had de bekleding van de stoelen?’

Op die manier presenteert *Het wikkelhart* zich als een aanstekelijke parodie op het auteurschap. Geen enkele schrijver denkt zoals Dom denkt. Nog geen vijftig bladzijden verder constateert Dom zelf dan ook: ‘Voor het juiste woord moet je natuurlijk sowieso niet bij mij zijn.’ Hij schopt het niet verder dan boekhandelaar. Zonder dat het ergens toe leidt, blijft hij echter het schrijverschap ambiëren.

Beter vergaat het zijn jeugdvriend Nick. Een gemeenschappelijke herinnering van Dom en Nick aan een geheimzinnige gebeurtenis die in Frankrijk heeft plaatsgevonden, weet de laatste wél creatief te benutten: Nick wordt de schrijver die Dom had willen zijn. Het wordt zelfs nog vervelender voor Dom. Nick verwerkt gebeurtenissen uit het privéleven van Dom in zijn romans. Dom vindt dat Nick daar toestemming voor zou moeten vragen. Waar Nick een steeds succesvoller schrijver wordt, verzandt Dom in getob.

Gelukkig blijft het in de roman niet bij tobben alleen, hoe aanstekelijk en geestig dat in dit geval ook is opgeschreven. Er vinden allerlei wonderlijke voorvallen plaats. Je ziet de auteur het verhaal weven en je vraagt je gespannen af hoe hij zich daaruit gaat redden. Uiteindelijk belanden we bij het warme en kloppende hart van deze roman. Alles lijkt *tongue in cheek* opgeschreven te zijn. De roman doet zich niet grappig vóór, zoals veel andere Nederlandse romans, maar ís werkelijk grappig: een zeldzaamheid en verademing. Daarbij ontroert *Het wikkelhart* ook nog. Bertram Koeleman schreef een intelligente roman over vriendschap, het vergaan daarvan, en over hoe creativiteit werkt.

Nina Polak, *Gebrek is een groot woord* (uitgeverij Prometheus)

Met de titel van haar eerste roman, *We zullen niet te pletter slaan* uit 2014, verwees Nina Polak naar de romantische dichter Wordsworth. In haar tweede roman, *Gebrek is een groot woord*, refereert ze aan het bekende gedicht *De Albatros* van Charles Baudelaire, die zich identificeerde met het trotse beest dat zich de spot van verveelde zeelui moest laten welgevalen.

De auteur is zich bewust van de literaire traditie, terwijl ze tegelijkertijd buitengewoon eigentijds is: in haar tweede roman laat Polak de 30-jarige Skip Nauta na 7 jaar vrijwillige ballingschap op zee terugkeren naar Amsterdam, om vanuit haar positie als buitenstaander alles en iedereen te observeren: de stad, een ‘zinkend museum’ dat zich welhaast teweer moet stellen tegen de drommen toeristen die het zelf heeft aangetrokken, de nieuwe flitsende communicatievormen via whats’app en chats, de geliefde van destijds met wie nog niet alles over en uit is, en het echtpaar dat haar net als toen onderdak verleent, maar dit keer zonder haar daar de gewenste geborgenheid bij te bieden.

Nina Polak roert veel aan, en weet het midden te bewaren tussen ironie en ernst. Ook de wees geworden Skip, die zich liever niet wilde binden en vaart op haar eigen kompas, moet erkennen dat geheel vrij zijn ook impliceert dat je nergens geworteld bent en dat besef begint te jeuken en schrijnen wanneer ze zwanger blijkt te zijn. De vlucht vooruit, bijvoorbeeld naar het water, of wat ze anderen ziet doen: vluchten in een virtuele wereld, of in de waanzin, betekent ook vaak onbereikbaar zijn voor anderen. Zo verkent Nina Polak de lusten en de vragen die haar generatie typeren, en dat doet ze slim, sluw en gevoelig.

Tot slot

Als er iets gemeenschappelijks is aan deze nominaties, dan is het dat alle drie de auteurs over een verfrissend gevoel voor humor beschikken. Dat mag ook weleens opgemerkt worden, in deze dikwijls bloedernstige tijden. De jury heeft, na zorgvuldig wikken en wegen - ja, ik weet het, dat hóór je in een juryrapport te zeggen, maar in dit geval is het waar, u mag hier niet licht over denken -, besloten om de BNG Bank Literatuurprijs toe te kennen aan een auteur die humor en zwaarte weet te combineren; die verschillende stemmen laat horen; en die thema's als liefde, rouw en hechting aanroert in een overtuigende proeve van sprankelend schrijverschap: Nina Polak!